

מראה מקומות- עניני הלכה

יבמות דף כ'

נסדר ע"י ר' אשר יעקב מילמן

AsherMillman@gmail.com

רב דקהל שערי תפילה

פאסאיק ניו ג'רזי

ל"י ברוך בעדיי ונריה גרוס ע"ה
by Mr. & Mrs. Duvy Gross

www.dafaweek.org

507-DAF-WEEK

info@dafaweek.org

בענין מצות דאו' שחז"ל גדרו אותם באופן מסויים

מבואר בגמ' שהגם שמדאורייתא מותר לייבם בחייבי לאוין אכן חז"ל אסרו גזירה ביאה ראשונה אטו ביאה שניה. וכן נפסק ברמב"ם. אכן אם עבר ובעל הרי זה קנין גמור. ומבואר מכאן שאע"פ שחז"ל גזרו על מעשה יבום זו עדיין המעשה מצוה במקומה עומדת. ולכ' זה תלוי במח' הראשונים ההובא בקובץ הערות אם לובש כלאים בציצית בסדין בזמן הזה אם לוקין מדאו' אם לאו כיון שחז"ל גזרו שלא ללבשו אם עדיין המצוה במקומה עומדת אם לאו (והערה זו הובא בספר זכרון לבעל הפחד יצחק עמוד קצ').

ומזה הסתובב השאלה בכמה דינים כעין הנ"ל מהו דינו כשחז"ל גדרו מדאו' באופן מסויים ואינו עושהו כדבריהם אם יש כאן קיום מדאו' עכ"פ או לאו. וכזה חקרו בפרי מגדים [אות ז']. ונקט שיש לחלק בין אונס למזיד [אות ח'] שאם נאנס ויש אופן לקיימו מדאו' יקיימו אכן אם הזיד לקיים רק באופן דאו' כנגד גדרי חז"ל לא יצא והביא למשל בענין קידוש בשבת שלכמה ראשונים מדאו' אין דין של כוס ורק חז"ל אסמכוהו הכוס אם לא קידש על הכוס לא יצא אפילו מדאו'. אכן עיין בהמג"א שלכ' חולק עליו ונקט שיצא מדאו' ע"י תפילה (וקצת צ"ע שהפמ"ג הביא דעת המג"א וצ"ע). ורע"א שם הביא שיטות הראשונים שחולקים על כל הנחות הנ"ל שקידוש על הכוס בשבת מדאו' ולא מדרבנן. וגם שם איתא דבריו הידועים שלכ' ע"י אמירת "גוט שבת" ג"כ יוצא ידי חובתו מדאו' ול"ד בתפילה. ועיין בהביאור הלכה שם שהביא כמה שיטות הנ"ל ונפק"מ לליל שבת.

וכעיו שאלה הנ"ל בקידוש בשבת יש ג"כ שאלה בענין תקיעת שופר בשבת שחז"ל גזרו מדין שמא יעבירנה אם עבר תקע מהו דינו. שיטת רע"א הוא שהגם שעבר על שבות מדרבנן אכן מדאו' קיים אכן החלקת יואב חולק עליו שאי"כ קיום כלל.

ולסיים, איתא בשו"ת ממעקמים מעשה במצב המלחמת העולם השני בהגיטו שנזדמן אתרוג והיו יוכלים לקיימו רק בשבת מהו דינו והביא מהדבר אברהם שלא רק שיכולים אלא ג"כ מברכים עליו שבמצב כזה לא גזרו חז"ל.

- רמב"ם הל' יבום פ"ו הל' י'
- קובץ הערות סימן סט' אות ח'
- פרי מגדים פתיחה כוללת ח"ג ז'-ח'
- מג"א או"ח רע"א א'
- הגהות רבינו עקיבא איגר שם
- ביאור הלכה או"ח רע"א אות א' ד"ה ועתה
- חידושי רע"א מערכה ח' ד"ה אולם
- חלקת יואב כללי הש"ס ראש השנה
- שו"ת ממעמקים ח"ד תשובה ה'

קובץ

סימן ס"ט

הערות

רלא

וי"ל דשעת עיטוף אכתי לא מייחייב כו'. ותימה אכתי הא משמע פרק מי שמתו כו', וי"ל דשאיני כלאים כו'. ומיהו ק"ק מהאי דמזכרין להטעף ציציית כו', וי"ל שכן פירוש הזכרה, להיות מעוטף ציציית, ומשום דמזכר עובר לעשייתו, צריך לזכר להטעף. ומכאן הורה רי"צ"א דאם נפסק לאדם ציציית בשבת, יכול להטעף בטליתו אפילו לכתחילה, משום דלא מייחייב עד לאחר שנתעטף, וא"כ דוקא צחול אסור ללבושו בלא ציציית, שהוא מחויב לעשות ציציית כשילבשו, אבל בשבת, דא"א לעשותו, ובשעת עיטוף ליכא עזירה, גם אין עזירה שהוא מעוטף בו בלא ציציית, כיון דא"א לעשותו עכ"ל: [ע"כ מהש"ח]

ג) והנה צהך דינא דיש כח ציד חכמים לעקור דבר מן התורה בשוא"ת ולא בקום ועשה, יש לחקור כמה חקירות:

א) מהו קום ועשה ושוא"ת. דיש לפרשו שני פנים, אם הדבר תלוי בגוף האיסור אם הוא קו"ע או שוא"ת, או באופן העזירה עליו. ולדוגמא, באומר שבועה שאוכל ככר זו אם אוכל זו, ואכל את התנאי ולא אכל את האיסור, דגוף האיסור הוא שוא"ת, ומ"מ עבר עליו ע"י אכילת התנאי, שהוא קו"ע. וכן בראיית פנים בעזרה ריקס, גוף האיסור הוא שוא"ת, מה שאינו מביא קרבן, ואופן העזירה עליו הוא ע"י כניסתו בעזרה, שהוא קו"ע. ולהיפוך, באומר שבועה שלא אוכל זו היום אם לא אוכל זו למחר, ואכל את האיסור היום ולא אכל את התנאי למחר, דגוף האיסור הוא קו"ע, ועבר עליו ע"י שוא"ת, במה שלא אכל את התנאי למחר:

ג) באיבות העקירה, אם ע"י עקירתם נעקר דין התורה לגמרי, כגון כשפטרו סדין מציציית, נעקרה מצות ציציית מסדין ונעשית טלית פטורה מן התורה, או דבאמת דין התורה במקומו עומד, והסדין חייב ציציית מן התורה גם לאחר עקירתם, אלא שהתורה נתנה להם רשות לזוות לנו שלא לקיים המצוה, במקום שיש להם טעם על זה:

ד) בעצמו של ד"ו, הא דמחלקינן בין קו"ע לשוא"ת, אם הדבר תלוי במדרגת חומר האיסור, דקום עשה הוא דבר חמור ואין כח צידם לעוקרו, ושוא"ת אינו חמור כ"כ ויש כח צידם לעוקרו, או דבאמת, מאד עזמו אין חילוק כלל בין קו"ע לשוא"ת, והא דמפלגינן ביניהם הוא מטעם הנ"ל, דדין התורה במקומו עומד, ומן התורה הטלית חייבת ציציית גם לאחר עקירת חכמים, וצריך להטיל בה ציציית, ולעומת זה מצוה ג"כ מן התורה לשמוע לדברי חכמים, שאסרו להטיל ציציית בסדין, ושני הדינים האלו סותרין זה את זה, ועל כן שוא"ת עדיף:

ה) ובל' המקורות האלו תלויות זו בזו, דאם נאמר שע"י עקירתם נעקר דין התורה לגמרי, צריך לפרש טעם החילוק שבין קו"ע לשוא"ת, מפני חומר האיסור דקו"ע, שהוא דבר חמור, אין להם הכח לעוקרו, ושוא"ת, דאינו חמור כ"כ, יש כח צידם לעוקרו. וממילא צ"ל, שהדבר תלוי בגוף האיסור עצמו, אם הוא קו"ע או שוא"ת, ולא איכפת לן באיזה אופן הוא עובר עליו. אבל אם נאמר שבאמת דין התורה מאד עזמו לא נעקר כלל ממקומו, אלא שנגד דין התורה יש לנו ג"כ דין תורה שאסור לעבור על דברי חכמים, וכיון ששני הדינים האלו סותרין זה"ל, ממילא שוא"ת עדיף, ולא בקולא וחומרה תליא מילתא, אלא דכך הוא הדין, בכל מקום ששני דברים סותרין זה"ל צריך להיות שוא"ת, כמו באין עשה דוחה עשה, ולפי"ז לא איכפת לן בגוף האיסור אם הוא קו"ע או שוא"ת, אלא באיזה אופן עוברין עליו, וכדאמר ליה ר' יהושע לר' אליעזר [ובב"מ פ' ע"א] אם נתת, עזרת, על כל חסיף ועשית מעשה צידים, ואם לא נתת, עזרת על כל חגרע ולא עשית מעשה צידים:

ו) ולדוגמא בראיית פנים בעזרה ריקס, אם נאמר שע"י עקירתם נעקר דין התורה לגמרי, ואם יפטרוהו חכמים ממצות הבאת קרבן יהא פטור מן התורה, ממילא מותר לו ליכנס לעזרה, דביטול חובב דקרבן הוא שוא"ת, ויש כח ציד חכמים לעוקרו, וממילא אין כאן איסור כלל בכניסתו ריקס. אבל אם נאמר שדין התורה לא נעקר ממקומו, אלא דכיון שאסור לו לעבור על דברי חכמים, ע"כ צריך להיות שוא"ת, וא"כ הכא אי אפשר לו ליכנס ריקס, שהרי בזה יעבור על דברי תורה ע"י מעשה צידים, ובמקום מרתי דקמרי אסור לעשות מעשה צידים:

ז) [ברבינו יונה ריש זרכות כתב דלאחר חזות פטרוהו חכמים מק"ש, ומוכח שם מדבריו, שאפילו יקרא, לא קיים מצות ק"ש כלל. ובמוס' סוכה (ג' ע"א ד"ה דאמר)] צהא דלא קיימת מצות סוכה מימך, כתבו דכיון דפסלוהו מדרבנן לא קיים מצוה גם מדאורייתא. והר"ן פרק ערבי פסחים [כ"ה ע"ב מדפי הרי"ף] גבי מי שלא אמר שלשה דברים אלו וכו', חולק בזה עי"ש. ובחדושי אנשי שם פרק צמה מדליקין [שבת י' ע"א מדפי הרי"ף] הקשה על הר"ן ריש כתובות [א' ע"ב מדפי הרי"ף] דעקרו חכמים אצילות יום ראשון לאורייתא, ואיך יהא מותר בקו"ע בדברים שהאכל אסור בהן. וי"ל כיון שעקרו חכמים מצות אצילות, ממילא ליהא איסורא. אלא שצ"ל ריש כתובות [שם] נראה דבאמת אסור לעבור בקו"ע]:

ח) ומצאתי בס' האשכול [ח"ב] ה"ל ציציית (סי' ל"ב) שהביא מחלוקת בלבוש כלאים ציציית דסדין בזמננו, אם הוא חייב מלקות מן התורה. והיה נ"ל דהכי

פליגי, דאי נימא שע"י עקירת חכמים נעקרה המצוה מן התורה ונעשית טלית פטורה, ואם ילכש הסדין צניית לא יקיים מצות צניית כלל, ודאי לוקה מן התורה, דהוא כלאים שלא במקום מצוה, אולם אם נאמר דמצות צניית דאורייתא במקומה עומדת אלא שצריך לשמוע לדברי חכמים שאסרו להטיל צניית בסדין, אבל אם ילכש הסדין צניית מתקיים צוה מצות צניית דאורייתא, אין כאן מלקות דאורייתא אלא מכת מרדות, שעבר על דברי חכמים:

(ט) **ובשהצעתי** ד"ו לפני מו"ר הג"ר חיים הלוי ז"ל מצריסק, אמר לי ש"ל דתרווייהו ס"ל שהמצוה של תורה לא נעקרה, ומ"מ אפשר לומר דככה"ג אין עדל"ת כיון שצופעל אין עליו חיוב לקיים המצוה, עכ"ד. ועיין בפסחים (דף מ"ז ע"ב) תוד"ה כתישה ביו"ט, שכתבו בשם ר"ת דאפילו אי נימא דעשה דכסוי הדס דוחה ל"ת דחרישת כלאים, מ"מ אם יתרוש בכלאים ביו"ט יתחייב גם משום כלאים, כיון דאסור לו לתרוש מפני יו"ט דהוי עשה ול"ת, וזהו כדברי מו"ר ז"ל. ומדברי חוס' חולין (קמ"א ע"א) בשם ריב"א מצוה להיפוך, דאפילו במקום שאסור לו לקיים העשה, מ"מ יש בכהה לדחות ל"ת עיי"ש:

(י) הג"ה **ולדברי** מו"ר ז"ל נ"ל, דאם ילכש כלאים במקום ספק צניית, דלכאורה היה נראה דאף דאסור לו ללבוש מספק שמא הוא שלא במקום מצוה, מ"מ פטור ממלקות, דאין לוקין מספק, אבל לפי דברי ז"ל אפשר דלוקה ודאי, דכיון דמספק אסור לו ללבוש, ממילא אין עשה דוחה ל"ת ככה"ג. וכן לענין טומאת קרובים, דהוא מטעם עדל"ת, כנראה מדברי הרמב"ם [אבל פ"ב ה"ו] אם יטמא הכהן למי שהוא ספק קרוב לו, ראוי ללקות בודאי, גם אי לאו קרא דלה יטמא, דדרשינן מינה בת"כ [אמור פרשתא א' פיסקא ג'] מיטמא הוא על הודאי ואינו מיטמא על הספק. וע"כ שפיר הקשו הראשונים על הברייתא הזאת, ל"ל קרא לזה, ומהיכא יטמא על הספק, דאין לתרץ ע"ז כמ"ש במנחת חינוך [מצוה רס"ד. אות (א) ד"ד] דנפק"מ לענין מלקות, דלפי הנ"ל גם בלאו הך דרשה לוקה²: ע"כ הג"ה

(יא) **ובצאתי** בחידושי הרשב"א פ"ק דר"ה [ס"ז ע"א] שכתב דהיכא שחיקנו חכמים לעשות המצוה שני פעמים ליכא משום כל תוסף, והביא ראיה ממה שעקרו חכמים מצוה בשוא"ת, והא איכא כל תגרע, אלא דבתקנת חכמים ליכא כל תגרע, וה"ה כל תוסף עיי"ש, ובטורי אבן [סס] הקשה על ראיית הרשב"א, דכמו שעקרו את גוף המצוה בשוא"ת, ה"נ עקרו את הלאו כל תגרע:

(יב) **וגראה** מזה דהרשב"א מפרש החילוק בין שוא"ת לקו"ע, דיש כח ציד חכמים לפטור מחיוב מצוה, ולא להתיר איסור, ואין נפק"מ כלל אם עובר ע"י מעשה או לא, ומשו"ה קשיא ליה מבל תגרע, דהוא איסור ואין כח צידם להתירו.

אלא דלכאורה קשה על ראיית הרשב"א, דכיון שפטורוהו חכמים מהמצוה, ממילא ליכא כל תגרע כלל, כיון שאין עליו חיוב כלל לקיים המצוה. ומוכח מזה, דגם הרשב"א סובר כמ"ש למעלה, שהמצוה של תורה עומדת במקומה, ושפיר איכא כל תגרע.

ומה שהקשה עוד בטורי אבן על דברי הרשב"א, דצמצול מצות עשה לגמרי ליכא כל תגרע, מלאמי בשערי תשובה שער ג' אות י"א שכתב ג"כ דצמצול מצוה איכא כל תגרע.

ומדברי הרשב"א אלו, מצוה להדיא כדעת הרמב"ם [סהמ"צ שורש א', ממדים פ"א ה"ב] דאיכא לא תסור על כל דברי חכמים. וכן הוא בשערי תשובה שער ג' אות ד', וכן כתב בדרשות הר"ן דרוש ה', עיי"ש בארוך:

(יג) **והנה** אי נימא דאין כח לחכמים להתיר איסור ל"ת אפילו בשוא"ת, קשה מהא דשומנו של גיד אינו נאכל בפסח [פסחים פ"ג ע"ב], דהעמידו דבריהן בשוא"ת, והכא איכא ל"ת, ולא תותירו. ועיין בפ"י הרא"ש נזיר (י"ט ע"ב [ד"ה מתיר]) דעקרו חכמים לאו דבל תאחר משום דהוה שוא"ת, בזמן צחוק [לארץ] [ואולי דעקרו חיוב קרבנות, וממילא ליכא כל תאחר. כ.].

ובעיקר הפלוגתא אי יש כח ציד חכמים לעקור בקו"ע, עיין בתוס' צ"מ (כ' ע"א [ד"ה שורב]) גבי עדיו בחתומיו וזין לו, דעקרו בקו"ע. וכן עוד בתוס' צ"ב (מ"ח ע"ב [ד"ה תינח]) גבי אפקעינהו לקידושין, דהוא מטעם עקירה. ויש לעיין אם ע"י העקירה, מכאן ולהבא יהא ניתר בקרבנותיה, עיין בסימן י"ב [אות א']. ונראה דלא דמי, דהתם נפקעה האישות, אבל חכמים אין מפקיעין האישות אלא שמתירין האיסור]:

(יד) **ובן** מדברי חוס' שהקשו דסדין צניית הוי קו"ע כשלוש טלית בלא צניית, ואי נימא שע"י עקירת חכמים נעשית הטלית פטורה מן התורה, אין כאן שום איסור, אלא ודאי דס"ל להתוס' שהחיוב דאורייתא ישנו גם לאחר העקירה, וע"כ שפיר הקשו דהוי קו"ע. דנהי נמי דגוף ציטול מצוה צניית הוא שוא"ת, כמ"ש המרדכי בשם ר"י, מ"מ הוא עובר ע"ז צמה שלוש את הטלית, דהוא קו"ע, וס"ל לתוס' דלענין עקירת דבר מה"ת, אינו תלוי כלל בגוף האיסור אם

אחריתא. ואפשר כל שמבין הלשון אף שאינו יודע כעת מה הוא אומר – שאומר במרוצה - יצא²⁶ ובפסוק ראשון צריך שישים אל ליבו מה שאומר, ואם ירצה ה' יבואר עוד.

ודע שיש לנו הרהורי דברים כמה שכתבו התוספות²⁷ שם דקידוש היום דבר תורה. אמת כן הוא, ועיין מגן אברהם אורח חיים סימן רע"א [סעיף א'] – דאם הזכיר²⁸ בתפילה תו בכוס הוה דרבנן, אם כן כיון דתנן: תפילה נאמרת בכל לשון משמע אף²⁹ ביום טוב, ושוב אין צורך להזכיר³⁰ קידוש – דבכלל תפילה הוה, וי"ל דבמשנה לא תנן אלא מידי דאורייתא, וקריאת שמע – לדין דאורייתא, ותפילה – להרמב"ם ז"ל דאורייתא, וכן משמע בהמחבר אורח חיים [סימן ק"ו במגן אברהם אות ב' וטורי זהב [אות] ב', ושם כתבנו מזה,³¹ ומשום הכי לא תנן קידוש על הכוס והלל ומגילה וברכת המצות, דכולהו דרבנן. והתוספות³² לשיטתם שם דבר המתחיל אלו, גורסים: אלו נאמרים בלשונם, דהיינו בלשון שמבין דוקא. ולרש"י גריס: בכל לשון, משמע אף שאין מבין, ועיין רש"ל שם, ועיין בית יוסף [סימן קצ"ג ודרכי משה שם (א')] [אי] נשים יוצאים ברכת המזון באין מבינים. ועיין שם בתוספות עמוד ב' דבור המתחיל ורבי,³³ יעוין שם. ומיהו המחבר ב[סימן] קצ"ג פסק כטור ורא"ש – צריך שיבין אפילו אומר בלשון הקודש כל שכן בשאר לשונות, ומה שהביא המגן אברהם ב[סימן] ס"ב (דבור המתחיל) [מתוספות] סוטה דהלל וברכת הפרות ו[ה]מצוות וקידוש היום אין צריך שיבין מה שאומר, אין מוכרח³⁴ לדין, דלא קשה אמאי לא תנן כל הני, דלא תנן כי אם דאורייתא כאמור, ואם כן י"ל הוא הדין כל הני צריך שיאמר בלשון שמבין, ואפילו בלשון הקודש לא יצא, ושאני מגילה³⁵ דפרסומי ניסא יצא בלשון הקודש אף על פי שאין מבין, כמו שכתב הבית יוסף ב[סימן] קצ"ג לרא"ש וטור דלא כרש"י. מיהו תפילה י"ל במחלוקת³⁶ שנויה, אבל קריאת שמע י"ל אף לרש"י צריך שיבין, דשמע [דרשינן] בכל לשון שאתה שומע – צריך שיבין³⁷, ובלשון הקודש אפשר שאין צריך שיבין, דומיא דמגילה דבלשון הקודש יצא אף שאין מבין ובשאר לשונות צריך שיבין. והשתא יש מחלוקת בזה בין רש"י ותוספות ורא"ש וטור ב[סימן] קצ"ג, ואם ירצה ה' יבואר בפנים.

ז. ויש לי לחקור חקירה אחת וגדולה היא, והוא: מצות עשה שמחוייב האדם לעשותה, ונקרא חובה כמו שכתבתי לעיל, הנה יצויר דמן התורה יוצא בה וחז"ל אמרו שצריך לעשותה על צד בחינה שיוצא אף מדרבנן, המשל בזה: סוכה, מן התורה יוצא בסכך שגידולו מן הארץ ואין מקבל טומאה, וחז"ל פסלו סיככה באניצי פשתן או בחבלים – מדרבנן, כמו שיראה הרואה בפרק ה' מהלכות סוכה הלכה [ד'] ברמב"ם וראב"ד * (בחדושו [מסכת] שבת [דף] כ"ז [עמוד] ב' ³⁸ הארכנו בזה), או נסרים משום גזירת תקרה וכדומה. אי אין לו סככים כי אם הנך, מבעיא לי אם יקויים על כל פנים מצות עשה דסוכה מן

26 פירוש: בהמשך קריאת שמע ובתפילה וברכת המזון יצא בכה"ג. אבל בפסוק ראשון צריך וכו'.

27 סוטה דף ל"ב ע"א.

28 פירוש: כיון שהתפלל והזכיר קדושת היום בתפילה.

29 לכאורה צ"ל: בשבת וי"ט.

30 במשנה שם. [וא"כ מה הקשו תוס' אמאי לא תנן קידוש הא י"ל דבמשנה לא תנן אלא וכו'].

31 פירוש: וא"כ (דקידוש דאורייתא נכלל בתפילה) יש ליישב אמאי לא תנן קידוש והלל וכו'.

32 פירוש: והתוספות דס"ל דק"ש ותפילה דרבנן ומשום כך לא תירצו דבמתניתין נשנו רק דיני דאורייתא, והוצרכו לתרץ דהלל וברכות א"צ שיבין, ואילו אותן שנשנו במתניתין צריך שיבין – הוצרכו לגרוס במתניתין: „בלשונם“, כמבואר בתוד"ה ואלו.

33 לכאורה התוספות שם לא מיירי מענין זה, וצ"ב.

34 פירוש: אם נגרוס כגירסת התוספות: „בלשונם“, אין לנו הכרח לומר כותוספות דהלל וברכות וקידוש א"צ שיבין, דלדין דק"ש ותפילה דאורייתא אפשר לתרץ קושית תוספות דלא תנן במתניתין אלא דאורייתא, וא"כ בטלה הוכחת תוספות.

35 פירוש: ומה ששנינו הלועז ששמע אשרית יצא אע"פ שאינו מבין, זה דוקא במגילה שכל ענינה פרסום הנס.

36 דלתוספות בעינין שיבין דוקא ולרש"י אף שאין מבין. [ולרש"י אין לנו מקור להצריך שיבין דוקא דהא אינו גורס „בלשונם“].

37 לכאורה צ"ל לפי"ז דלשון המשנה „נאמרים בכל לשון“, אין במשמעותו אף לשון שאינו מבין, אלא שעב"פ כשמבין ראוי לומר בכל לשון שיצא, וכשאינו מבין יש בזה חילוקי דינים.

38 עיי"ש בד"ה שאלה, ועיין כאשל אברהם סי' תרכ"ט אות כ"ב, ועיין לקמן בדברי רבנו, שיש פרטים שבמקום א' מספקא ליה לרבנו ובמקום

התורה - כהאי גונא לא גזרו לעקור מצות סוכה, ואפשר ברוכי לא מברכינן, כי כל הברכות³⁹ כהאי גונא דרבנן, והם אמרו דפסולה, אלא [מבעיא לין] אי יתובי יתבינן בה על כל פנים, או לאו, ואיסורא [אפשר] נמי יש בה דלא ליתי למסרך ולעשות כן תמיד, או דילמא במקום ביטול מצוה לא גזרו. ועיין מה שכתבו התוספות [מסכת] סוכה דף ג' [עמוד] א' דבור המתחיל דאמר, דכל היכא דחז"ל גזרו - אף מדאורייתא לא יצא, וכמו שאמרו: אם כן היית נוהג⁴⁰ לא קיימת מצות סוכה מימין. ועיין [מסכת] ברכות [דף] י"ח בתוספות שם דבור המתחיל תני, ובריש ברכות ברבנן גזנה: דאם אמרו חז"ל לאחור חצות⁴¹ לא יצא - אף מן התורה לא יצא,⁴² וזה ששאלו בני רבן גמליאל, ואמר: חייבי"ן אתם לקרות, דחז"ל לא אפקיעו מיניה ולכתחילה אמרו להרחיק כו', י"ל זה בעושה במזיד לא יצא אף מן התורה, מה שאין כן באנוס ואין לו סכך אחר י"ל לא גזרו כהאי גונא. שוב ראיתי הדבר מפורש במגן אברהם [סימן] תרכ"ט אות כ"ב: כל דבר האסור משום גזירה אי אין לו אחר מסככי בו, יענין שם, ולענין ברכה אני מסופק.

ח. באופן דנקטינא מהני מילי מעלייתא דכתיבנא, הוא כך: כל מילי דרבנן אמרו במצות עשה שצריך לעשות כך, אם הויד ולא עשה כן אף מן התורה לא יצא, ובאנוס יצא. ויצא לנו הדין כך, הדמיון: מי שהתפלל תפילת שמונה עשרה בשבת והזכיר שבת דיצא מן התורה - כמו שכתב מגן אברהם [סימן] רע"א [אות] א' - ידי קידוש, מכל מקום הואיל וחכמינו ז"ל אסמכוהו אקרא על הכוס יין, וקידוש במקום סעודה דוקא, אם כן⁴⁴ אף מן התורה לא יצא, ואם שמע אחר כך מקטן שהגיע לחינוך לא יצא. וכן אם היה אנוס ואין לו מה לאכול כלל, וקדש בלא כוס⁴⁵, יצא מן התורה ולא גזרו רבנן על כך, אם כן אחר כך באשה כהאי גונא - ונאמר באשה לא שייך ערבות כמו שכתבתי לעיל בזה - (או) אם מקדשת לאשה חברתה או לאיש על כוס יין⁴⁶ של האיש אין מוציאה אותו, שהיא יצאה מן התורה וחברתה לא, ואין דרבנן מוציאה דבר תורה, וערבות לא שייך בנשים ליש אומרים כך, עיין מה שכתבתי לעיל בחלק ראשון⁴⁶ מזה. ובסוכה באין לו כי אם סכך נסרים וכדומה אפשר דמברך דיוצא מן התורה ואף רבנן לא גזרו באין לו אחר, ואם אחר כך נתן לו חברו רשות לכנוס בסוכה שלו הכשירה לגמרי - וסמוכים זה לזה ממש בלי הליכת הפסק, עיין מגן אברהם [סימן] תרל"ט [אות] י"ז - צריך עיון אם⁴⁷ יברך אחר כך שנית, ויראה דמברך, ואם ירצה ה' בהלכות סוכה [סימן] תרל"ט יבואר מזה וכאן אין להאריך.

ט. עוד רגע אדבר בענין הרהור. הנה לענין תפילה וברכת המזון יש מחלוקת אי הרהור כדיבור או לאו, אבל בכל התורה לענין קנין וקידושין וכדומה - הרהור לא כדיבור דמי. אמנם מצאנו בהקדש - שור זה עולה, הרהור כדיבור דמי, וכן פסק הרמב"ם ז"ל פרק י"ד מהלכות מעשה הקרבנות הלכה י"ב. ועיין [מסכת] שבועות [דף] כ"ו [עמוד] ב' אמר שמואל, שם מבואר דנדירים והקדש בעינן פיו ולבו שוין, אף על גב [ד]בעלמא דברים שבלב לאו כלום ובתר פיו אזלינן - בנדירים והקדש בעינן פיו ולבו שוין. והקדש הרהר

39. פירוש: כל ברכות המצוות הם דרבנן.

40. לשכת כסוכה ושלחנך בתוך הבית. דרבנן גזרו שמה ימשך אחר שלחנו - לא קיימת וכו' כלל

41. לא יצא ידי מצות קריאת שמע של ערבית.

42. פירוש: ואין סתירה לזה מרבן גמליאל וכו' דמשמע דחז"ל לא אפקיעו מיניה המצוה דאורייתא. ד"ל דדוקא במזיד לא יצא כלל וכו'

43. ר"ל: היוצא מזה.

44. עיין בגנזי יוסף שהעיר דיש מקום לחלק בין סוכה ושאר מקומות דבהם חז"ל אסרו לעשות באופן כלשהו בזה אמרינן להתוספות דלא יצא אף מדאורייתא משא"כ בקידוש שלא אסרו לקדש בתפילה אלא שהצריכו גם קידוש על כוס בזה לא נעקר קיום המצוה דאורייתא בתפילה מיהו כתב שם דיש מקור אחר לדברי רבנן, עיי"ש.

44א. לכאור' כוונתו דקידש בתפילה - והיינו בלא כוס, אלא שמאחר שאין לו יין יצא מדאורייתא. [וי"ל]ע' אולי כוונת רבנן גם לומר דמי שאין לו יין חייב לומר נוסח הקידוש אף בלא יין כדי לצאת י"ח מדאורייתא, וכגון שלא יצא בתפילה כגון שאינו יכול להתפלל, או שבזמן שהתפלל היה לו יין ולא היה אנוס וממילא לא יצא מדאורייתא ואח"כ נשפך היין וכו'. ואם אח"כ שוב השיג יין לכאור' אומר שוב הנוסח על הכוס. וצ"ע].

45. צ"ב מאי נפקא מינה של מי היין. [אפשר שכונת רבנן למצוא אופן שהאשה יצאה כבר י"ח דאורייתא - שלא היה לה יין, והאיש עדין לא יצא - שהרי יש לו יין ואינו אנוס. מיהו אכתי אצ"ל דוקא שמקדשת על יין שלו, וצ"ב].

46. בגנזי יוסף תיקן דצ"ל: בחלק שני אות ט"ו.

47. יל"ע מדוע לא הסתפק רבנן בכהאי גונא כליל א' של סוכות אם חייב לאכול שוב כדי לקיים המצוה גם מדרבנן, ולכאורה משמע דזה פשיטא ליה לרבנן דחייב, ורק על הברכה הסתפק שמה סגי בברכה אחת. [עוד יש להעיר דבסוף אות ז' הסתפק רבנן לענין הברכה כשמקיים המצוה רק מדאורייתא, ולפי אותו צד שלא יברך או, לכאורה מסתבר דכשנכנס אכ"כ בסוכת חברו הכשירה לגמרי אף שסמכה ממש - צריך לברך, דהא אכתי לא כירך כלל].

עשה שהזמן גרמא (פרוש, מצות עשה התלויה בזמן), משום *ג) דאתקש זכור לשמור, והני נשי הואיל ואיתנהו בשמינה

באור הלכה

משמע שסבירא לה דאפלו לרבנן דר' יהודה מתר לקדש מעט זמן קדש חשכה, ומקרי דבר זה שפבר הגיע זמן חובת המצוה של קדוש לכלי עקמא, ועל כן ממילא נכון להקדים לזמן זה, מה שאין כן בזמן הרבה קדם, אף שהוא אחר פלג המנחה ומתה לסמך על שיטת ר' יהודה, לא מצינו אפלו לר' יהודה שיהא נכון להדר אחר זה, ולכך נכנס רבי למרחץ וישנה פרקו מקדם. וכן אתי שפיר מה שכתב הרמב"ם תיבת כמעט, והפרי מגדים נדחק בזה, עין שם, כן נראה לעניות דעתי להסביר סברת הש"ס. ועתה נבא לבאר במקצת עקר מצות קדוש. הנה קדוש היום הוא המצות עשה דאורייתא לכל הפוסקים, ממה דכתיב וזכור את יום השבת לקדשו. וכתב הרמב"ם בפרק כט מהלכות שבת, דהמצות עשה נוכח לקיים בזכירת שבתו של יום וקדושו בלבד, ומה דמקדשין על הכוס הוא רק מדברי סופרים בלבד, והזכור שיטתו עוד בכמה פוסקים ראשונים. וכתב המגן אברהם, דלפי זה בתפלה בלבד שבה נזכר קדשת היום מקיים המצות עשה, והביא עוד ראיה לזה מדאמר בברכות לג ע"ב בשנסתפקו, המכביל בתפלה צריך שיכביל על הכוס או לא, והשיבו, כי קדושתא, מה קדושתא אף על גב דמקדש בצלותא הדר מקדש אפסא, אף הבהלה נמי אף על גב דמכביל בתפלה הדר מכביל אפסא. ועין בחדושי ר' עקיבא איגרא שהביא, דמדברי ה"ר"י בסוגיא דגרי חבנה ונר ביתו מוכח דסבירא לה דקדוש על היין או על הפת הוא דאורייתא וכן מוכח גם כן מדברי תוספ"א שם בהאי סוגיא, עין שם, וכן הביא שם עוד דמדברי הרא"ש בפרק ערכי פסחים מוכח גם כן דסבירא לה דבתפלה בלבד אינו יוצא כבודא, ובייתר סבירא לה דאפלו בקדוש גמור שלא במקום סעודה תפח, גם כן אין יוצא מן התורה, ולדעת רבנו יונה שם, בקדוש גמור יוצא המצות עשה דאורייתא אפלו במקום סעודה וצריך להבין אף שפירס הרא"ש וה"ר"י והנש"ק י"א את מה שאמר הגמרא, מה קדושתא אף על גב דמקדש בצלותא וכו', ויש לומר דהכי קאמר, מה קדושתא אף על גב שקדש בתפלה צריך לקדש עוד הפעם על הכוס, והינו, מדכתיב וזכור וקרא לן וזכרוה על היין, או על הפת והוא גם כן במקום יין, ואם לאו אינו יוצא כלי ידי קדוש, אף הבהלה נמי דחוקין וכן ענין דאורייתא תפוח, ועל כן אף על גב דאכביל בצלותא צריך להכביל על הכוס, ואם לאו אינו יוצא כלי ידי הבהלה, ולדעת רבנו יונה גם כן נראה, דהגמרא מביא ראיה דבצלותא בלבד אינו יוצא כלי הבהלה כלי, כמו שאינו יוצא שם כלי בקדושתא דבצלותא. עוד ראיתי לעורר בדיון זה, דהא איתא בפסחים ק"ו ע"ב, אמר רב אחא בר יעקב, וצריך להזכיר יציאת מצרים בקדוש היום, כתיב הכא זכור וגו', וכתיב התם למען תזכור וגו' ונאף הבקל ללה צריך להזכיר גם כן יציאת מצרים, שם יש לו ושות להזכיר כל הלילה, והקא לענין קדוש מקפיד הפתוי שיזכר אצל קדושו, והוא כמירא זו ברבנו חננאל שלפנינו וגם ב"ר"ף ורא"ש, ואם כן אין יוצא ידי קדוש בתפלה, הא לא נזכר בתפלה לילה יציאת מצרים כלי ובהתפלה שמתיר ראיתי בהגהת מראה כהן שהביא בשם הכל בו הנסא וזכר למעשה בראשית וליציאת מצרים. ואף שברש"י כתב שם דצריך להזכיר יציאת מצרים בצלותא ועל הכוס, אבל בנסח תפלתנו לא נזכר יציאת מצרים ולא יציאת בדיעבד נזכרת דברים, היינו, כשמוכר בה גם יציאת מצרים, וכמו שכתב בהדיא בספר המצות מצוה קנה, ומשמע גם כן דסבירא לה דהוא דאורייתא ולא אסמכתא בעקמא, מדכתב שם זה בבאור המצות עשה ואף לפלא מה שהשמיט זה ברמב"ם גופא, וצריך עיון, אבל על המגן אברהם ושאר אחרונים שהעתיקו דבריו להלכה קשה, איך העלימו עין מצוה, ושמעתי שבספר מנחת חנוך גם כן הפליא בזה על המגן אברהם ומחמת זה מסיק להלכה דלא כותה. ולעניות דעתי יש ליישב דבריו קצת, יש הסובר דהוא רק מדרבנן והנהגה שנה הוא אסמכתא בעקמא, וגם דהנהגה שנה וכיורה וכו', צריכין להא דדרש בשבת פו ע"ב, עין שם, או דסובר דיוצא מן התורה במה שהזכיר יציאת מצרים סמוך לתפלה, והשכיבונו כנאלה אריכתא דמיקא כמו שאמר חז"ל, ולא צריכין שייכיר דוקא בקדושתא גופא, אבל מכל מקום הוא דחק, דהא מפסיק בשלש ראשונות, ואולי אפשר לומר, דכיון שמוכר פסוק ושמרו בני ישראל את השבת וגו' תפח להשכיבונו שהיא גאלה אריכתא, די בזה מן התורה, שיש בזה שבתו של היום שבת, ואף שלא הזכיר עדין קדשת היום, וברמב"ם נזכר שבת וקדוש, זה הלא יזכיר תפח אחר שלש ראשונות, ובודאי לא נגרע המצות עשה במה שהפסיק בשלש ראשונות, דהוא שבתו של הקדוש ברוך הוא, בין שבת שבת לקדושו, וזה הנראה לי ליישב דברי המגן אברהם מפני חמר הקשיא. אבל מכל מקום לדינא צריך עיון, ואולי כונת הגמרא שייכיר יציאת מצרים בתוך הקדוש, ובנסח תפלתנו לא מצינו זה. ומפני כל הטעמים הנ"ל כתבנו בפנים שיש לפקפק בזה הרבה, וגם בדרך החיים כתב, דלכתחלה יש לחוש לגדולי הפוסקים שסבירא להו דאין יוצא דבר תורה בתפלה. ומה שעוררתי עוד בפנים דהלא קימא לן דמצוות צריכות כונה וכו', לזה התעורר בעל תוספת שבת, עין שם. ומה שקתבתי עוד דאפלו יאמר עם הקטן מלה במלה גם כן אין כדאי, הוא משום דהלא כיון שאינו יוצא בהקדוש כלי צריך להיות כוס לפניו, ואפשר לומר, דכיון שהוא סומך ברעיוניו על הכוס שעומד לפניו התינוק די בזה, וכעין שכתב בשערי תשובה לקמן בסיומן רצו בשם הגהות יש נוהלין, עין שם, דגם שם אינו מכוון לצאת בברכתו, ומאי גרע לן בענינו שהוא קטן. אבל מדברי התוספת שבת בסיומן זה משמע דכל שלא הגיע לשלש עשרה שנה אינו מועיל אפלו אם יאמר עמו מלה במלה. ובתשובת הגאון ר' עקיבא איגרא שאביא בסמוך משמע דאינו סובר כל עקר דברי השערי תשובה בשם הגהות יש נוהלין הנ"ל, ולכן כתבתי דנכון למנע אפלו באופן זה. ודע עוד, דאם הוא נער בן שלש עשרה שנה אף דכתב המגן אברהם דלא חשבינן כגדול כיון שאין ידוע לנו שהביא שתי שערות, מכל מקום אם האיש כבר התפלל נראה דיכול הנער להוציא מכת ספק ספקא. אחר, דשמא הביא שתי שערות, ועוד דפן יצא האיש בתפלה, דאף לפי סברתנו דחוששין שמא לא כון לצאת ועוד שארי טעמים הנ"ל, מידי ספקא לא נפקא:

משנה ברורה

הרמב"ם פרק כט מהלכות שבת, מצות עשה מן התורה לקדש את יום השבת בדברים, שאמר זכור את יום השבת לקדשו, כלומר, וזכרוה יכירת שבת וקדושו וכו', ומדברי סופרים, שתהא זכירה זו על כוס של יין. וכן פתבו התוספות ופספס דף לח ובגויר דף ד' דעל היין הוא רק מדרבנן. וכתב המגן אברהם, דלפי זה מדאורייתא בקדוש שאמר בתפלה סגי, דקרא כתיב זכור את יום השבת, והרי זכר אותו, וקדוש במקום סעודה, מדרבנן, כמו שכתב הבית יוסף בסיומן רסט, והביא המגן אברהם ראיה לזה מן הגמרא דיוצא מן התורה בתפלה, על כן אם ספק לו אם קדש או לא אין צריך לחזר ולקדש, דספקא דרבנן לקלא פרי מגדים. גם דקטן שהגיע לחנוכה, יכול להוציא לפי זה אפלו לגדול בקדוש אם הגדול התפלל כבר. ואולם יש לפקפק בזה הרבה, דהא קימא לן לעיל בסיומן ס סעיף ד דמצות צריכות פונה לצאת בעצית המצוה, ומסתמא אין מדרוך העולם לכון לצאת את המצות עשה דזכור בתפלה, כיון שיש לו יין או פת ויכול לקדש עליהן אחר כך בברכה פדיון, וטוב יותר שיצא אז המצות עשה דאורייתא משיצא עתה ויהיה בלא כוס ושלא במקום סעודה, ועוד כמה טעמים אחרים שיש לפקפק בזה, וכמו שבארתי בבאור הלכה (אות א), על כן יש למנע מלצאת ידי קדוש על ידי קטן, ואפלו אם יתיר השומע לומר עמו מלה במלה גם כן נכון למנע מזה, אם לא שמנח לפניו גם כן פת או יין בעת הקדוש, וכדלקמיה בסוף סעיף קטן ג. ודע, דקדוש של יום טוב הוא מדרבנן, ומכל מקום יש לו כל דין קדוש של שבת. ואם יום טוב חל בערב שבת ואין לו אלא כוס אחד, מניחה לשבת שהוא מן התורה וביום טוב יקדש על הפת: ב) (ג) דאתקש זכור לשמור. וזכור את יום השבת לקדשו הגמור בדברות הראשונות ושמור את יום השבת לקדשו הגמור בדברות אחרונות, שניהם דבור אחד נאמרו, וזכור קאי על מצות עשה דקדושו וכנ"ל, ושמור קאי על שמירה ממלאכה, וכשם שבאסור מלאכה בודאי גם נשים מזהרות, דבמצות לא תעשה אין חלוק בין זמן גרמא בין שאין

הוא מן התורה וביום טוב יקדש על הפת: ב) (ג) דאתקש זכור לשמור. וזכור את יום השבת לקדשו הגמור בדברות הראשונות ושמור את יום השבת לקדשו הגמור בדברות אחרונות, שניהם דבור אחד נאמרו, וזכור קאי על מצות עשה דקדושו וכנ"ל, ושמור קאי על שמירה ממלאכה, וכשם שבאסור מלאכה בודאי גם נשים מזהרות, דבמצות לא תעשה אין חלוק בין זמן גרמא בין שאין

ב) (ג) דאתקש זכור לשמור. עין במה שכתבנו במשנה ברורה, דאם אינה יכולה לקדש בעצמה תאמר עמו מלה במלה, זה רמז המגן אברהם במה שפסיק וכתב, ופין סימן קעג, דשם כתב כן בהדיא. ומה שכתבנו עוד דכיון שיהיה היין או הפת לפניו בעת הקדוש, הוא כדי לצאת דעת הגאון ר' עקיבא איגרא בתשובותיו סימן ז דמוכח שסבירא לה דאם אינה יוצאת בקדושו אין לה קדוש על הכוס, וזה לשונו שם, דאף שאם תהא יוצאת בקדוש דלעצמה שוב ליכא

שער היינו

דין כ"א חולק על זה, עין שם: ג. מגן אברהם, ומסתמא דאפלו אם כבר התפלל, עדין מכל מקום עשור הוא מן התורה. ועיי בפרי מגדים שמפסקה קצת בדיו המגן אברהם:

דבוס לוחא לפרכת שהים דלייט כסן דלח עביר פסחא דלמחא דק
 שלמים. ולא נפיק סכין ידי פסח, והגה בפשוטו יש לפקפק דהא
 חוס' הקשו: אהיה דחזה וסוק דלייט כהן קטן, וחרטו דעדיפא מניה
 פריך, וא"כ במפקח ישראל הקשיא דלייט כהן קטן, ויראה דבפשוטו
 אינו מוכן קשיא זו דחוס' דהא לכ"ע אין מאכלין איסור לקטן בידים
 וכדאיתא יבמות (דף ק"ג) ולרוב הפוסקים פו דאורייתא דילפינן
 מטומאה ושריט, ואף לפי סוגיא דגדרים (דף לו) דשה לבית אבות
 לאו דאורייתא, נלע"ד דהו רק דהקטן יכול להחזיר אף אחר
 שחיטה דהייט בשעת אכילה כיון דלאו בר מיני, אבל היכא דעבד
 פסחו דבגדול כה"ג לא מהגי מיני בפסח זה גם בקטן הו איסור
 לאכול מזה כיון דאין זה פסחו לאלה זה. והגה המנ"ח (סי' שמג)
 כתב כבונת חוס' דנמקוס חינוך מנהו שרי ליתן לקטן כמו דמחבין
 קטן בתקופה שופר בשבת, ולענ"ד אינו מהדומה, דהתם תקופה
 שופר בשבת הו דרבנן, אבל שלא למנוין מדאורייתא איסור להקטן
 מה מהגי בזה חינוך מנהו להחיר איסור דאורייתא, וגם בשופר איכא
 חינוך מנהו דבתקופה מקיים מנהו דשופר, דגם גדול שחוקע בשבת
 קיים מנהו שופר דחט גס בשבת אלא דעבר על שנות דשבת, אבל
 אכילה שלא למנוין ליכא מנהו כלל דמנהו עשה דאכילה בשר ליכא
 בשלל למנוין. והרב"פ (רס"ו ק"א) כתב דמה"ס בטל איסור השלל
 למנוין שכל חוס' ושוק בפסח כבוד איך חזה וסוק דשלמים אלא
 מדרבנן לא בטל, דהו דבר חשוב. וס"ל לחוס' דאיסור דרבנן
 חומר להאכיל לקטן בידים, ויש לגמגם בזה הרבה דאף דהרשב"א
 וסופיתו ס"ל מאכלין לקטן איסור דרבנן, היינו היכא דבעלמחוהו הו
 איסור דרבנן, אבל איסור דאורייתא דנתערב ברוב ומדרבנן לא
 בטל, זה נרע כיון דגוף האיסור מדאורייתא איסור להאכיל לקטן,
 ואם אהה רוצה להאכילו לקטן מדין ביטול, בזה מלה הקנה החמים
 דבר חשוב לא בטל להפקיע ממנו האיסור שהיה עליו אילו היה
 ניכר, וכל האיסורין שיש בזה אם היה ניכר חל גם ענה דאמרו חז"ל
 דלא לבעל, וא"ל להאכילו איסור מכה הביטול, וזהו ברור מסב"א:
 ולזה נראה להרכיב ב' הסיועוים דמן התורה בטל ברוב, ובמקום
 חינוך מנהו העמידו על ד"ח דלבעל ברוב, וכיון שכן עולים כהונן
 דכרי השעה"מ דבמפקח א"ל ליתן לכהן קטן דהו ספק איסור שלא
 למנוין ליכא ביטול ברוב, ואף להרמב"ם דכל ספק דאורייתא
 מה"ס לוקלא ורק מדרבנן איסור, מ"מ דהו איסור דרבנן חומר
 בשאר איסורין דרבנן כיון דהו הספק בדאורייתא ואיסור להאכילו
 לקטן אפילו בשרך מנהו, א"כ מיושב קשיית הלח"מ, דבהיה שלא
 לשמו כיון דמדינא אין ע"ל נאמן, בודאי לא תמיר מאיסור דרבנן
 ומוחר להאכיל לקטן בתקום חינוך, ואפשר דגם לגדול מותר דאיתו
 גדול אינו חושש להחמיר למה לדברי העד, ועכ"פ מותר ליתן לקטן,
 ושפיר יכול להביא פסח בתנאי שלמים: אולם בעיקר דברי השעה"מ
 יש לרין, דהא בפשוטו יש תיקון ריבוי כסן דלח עביר פסח, והכסן
 יבא ג"כ סלה ויהנה אם זה של המפקח הוא פסח אני נמנה עמו
 וידיי שלמים, ואם המפקח שלמים ידיי פסח, ויולא ממנ"פ (ואפשר
 מה דנשמע מדקדוקי לשון חוס' דבשמים שנתערבו פסחיהם ונמלא
 יבלת ריבוי בתנאי, היינו כיון דשניהם נכנסו בספק כרת ראוי להם
 לתקן ענמם אף לעשות שלא כהונן, אבל בזה דהכהן אינו בס' אין
 ראוי לו לעשות כן בהנאי ושלא כהונן בסמיכה ושפיכה בשביל שזיכה
 חבירו). ונראה בהקדם חוס' מנחות (דף מט) דהקשו הא פסח
 זמנו אחר תמיד בין הערבים, ודלמח הו שלמים ועובר בעשה דעליה
 השלם, ואף דדעידבר כשר, מ"מ אין לומר דמספק כרת יעשה
 איסור, ועוד דהא אפילו משום שפיכה דלא מסכך אינו מביא, ומירט
 דעליה השלם זהו רק אחר הקש"ת איברי תמיד, אבל לא קודם,
 וביומא (דף כט) מירטו דפסח שני זמנו קודם התמיד, ובשעה"מ
 כתב להוביח דרש"י ס"ל כחוס' מנחות, ממ"ש רש"י פסחים (דף
 פה ע"ב) ד"ה דבמקנהו דרביה דלא מלי לומר לא גדי תאור לי רבי
 יהיה השלה שלמים וכו', והא התם דמיירי בפסח ראשון בלא"ה אינו
 יכול להטות משום איסור עליה השלם, ע"כ דס"ל לרש"י כחוס'
 מנחות, דקודם הקטרת התמיד ליכא שום עליה השלם.
 ורענ"ד אין זה הכרח, ותחילה נבאר כוונת חוס' הג"ל דלכאורה
 יש ליישב קשייתם בפשוטו דפרכת הש"ס דיעלה וילין
 כדאמרינן בפסחים (דף נט), דאף משום מנחות טוף דכרייהם וכן

מערכת הר'

ראיה

בנעשה חיגר בליל יו"ט אי חל עליו חיוב בכניסת יו"ט

בגמ' סוכה (לג ע"ב): לאו דאשחור ביו"ט וכו' ע"כ, היינו אפילו בלילה. כ"כ באור זרוע (פ"ד דביצה). וזה דלא כרמב"ם (ריש הל' חגיגה) בנעשה חיגר בליל א'. ועיין טו"א ריש חגיגה.

(ח"ב עמוד קכט)

מחוסר כפורים בראשון של יו"ט שוב לא חזי לחביא קרבן ראיה

נ"ל דמחוסר כיפורים ביום א' דיו"ט אינו מביא קרבן ראיה בשני, דאמרינן כל דלא חזי בראשון לא חזי בשני, ולא אמרינן דלהוי כיומא קגרים, דאיסור יו"ט מעכב ההקרבה, רק הוי כטומאה מעכבת, ואמרינן ביה כל דלא חזי בראשון ודלא כהמנ"ח (סוף מצוה פח).

(או"ח סימו כד)

ראש השנה

בתוקע ברי"ה שחל בשבת האם מ"מ קיים מצוה דאורייתא

ראיתי דבר תמוה להגאון רע"א ז"ל (במערכה ח) דפשיטא ליה דאם תקע בשופר בשבת, אף דעבר על שבות מ"מ המצוה נתקיים בדיעבד עיי"ש ד"ה והנה, אבל מאד לפלא על גאון כמותו שיאמר דבר כזה, ולא מבעי להתוס' ריש סוכה (ג ע"א) ד"ה דאמר וכו' כל היכא דהמצוה פסולה מדרבנן גם מדאורייתא לא יצא, אך אף להר"ן סוף פסחים (קטז ע"ב) במשנה דר"ג דחולק על התוס' עיי"ש אבל היכא דפטרו חכמים לגמרי מן המצוה ודאי נעקר המצוה מכל וכל, כמו בסדין בציצית כתבו בתוס' במנחות (דף מ ע"א) ד"ה סדין דלכך נקט הברייתא פוטרין ולא אוסרין דלגמרי פטור, וכ"ה ברא"ש (בהל' ציצית סי"ז) דהוי ברכה לבטלה.

ולכך כתב רבינו יונה ריש ברכות (ב ע"א) דאינו חייב לקרות כלל אחר חצות,

ולא אתי לאפוקי' על אחת כמה וכמה בנידון דידן שאם יבוא לאפוקי את הלולב לרשות הרבים את נפשו הוא קובע כי קרוב לודאי שהגרמנים ימ"ש יראוהו ויתפסוהו להוציאו להורג על כך, אם כן בודאי בכהאי גוונא לא גזרו חכמים את הגזירה של שמא יעבירונו ארבע אמות ברשות הרבים.

ואף על פי כן לא רציתי להורות בזה לא איסור ולא היתר, ומכיון שלא הוריתי להם לאיסור הבינו מעצמם שכל הנוטל אינו מפסיד, ואכן רבים מיהרו בזריזות לקיים את מצות נטילת לולב ולברך ברכת שהחיינו על שזכו לקיים את המצוה הגדולה הזאת, ועיניהם זלגו בשעת מעשה דמעות של שמחה ודאגה בידעם שאולי זוהי הפעם האחרונה בחייהם לקיים את המצוה של נטילת לולב.

וגדולה במיוחד היתה השמחה אצל בני הישיבה ובני תורה אחרים בגלל הדבר הזה, ואחד מחסידי ליובאוויץ ר' פיבל זיסמאן הי"ד (נהרג ג' ז' ניסן תש"ד) אמר לי, אני מקיים את המצוה הזאת מבלי לשאול כל שאלות, ומוכן אני לקבל גיהנם על קיומה של מצוה זו, כי כל ימי פורתי הון רב בכדי לקנות אתרוג מהודר, ועכשיו אולי לפני מותי בטוח אני שקיומה של מצוה זו, זכות התעמוד לי ליום הדין.

והנה מרן הגאון ר' אברהם דובער כהנא שפירא זצ"ל הגאב"ד דקובנה (נפטר בשבי הגיטו בש"ק כ"ב אדר א' תש"ג) היה אז חולה גדול ולא רק שאי אפשר היה לו לקיים את המצוה הזאת אלא אי אפשר היה בגלל מחלתו אפילו לספר לו על כך ולדבר אתו, וכשהבריא נכנסתי אליו וספרתי לו מה שקרה כי בזמן ליושבי הגיטו אתרוג שהביאו מגיטו ווילנה, והצעתי לפניו את צדדי השאלה בנוגע קיום המצוה, והוא שאל איך פסקתי את הדין, אמרתי לו שלא הוריתי לא לאיסור ולא להיתר, ואמר לי שמותר היה לכלואי הגיטו לברך לכתחילה על האתרוג, כי בכגון דא לא גזרו חכמים את גזירתם.

בעת למודי בתפארת בחודים כשמסרתי להם מה שפסק הגאב"ד דקובנה, גדלה מאוד שמחתם על שזכו לקיים את מצות נטילת לולב ובשמחת

